

**การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง
อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช**

**CULTURAL TOURISM MANAGEMENT FOLLOW THE PHA YOK MUANG
NAKHON AT BAN NOEN THAMMANG ART AND CRAFTS TRAINING
CENTER IN CHIAN YAI DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT**

พัทธนันท์ อธิตั้ง

สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

E-mail: boss_ac0007@hotmail.com

วชิรวิทย์ บัวขาว

สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

E-mail: ome7065@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติและลักษณะของผ้ายกเมืองนคร (2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร (3) เพื่อศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสานวิธี พื้นที่วิจัย คือ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ จำนวน 30 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง และนักท่องเที่ยว จำนวน 150 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ชนิด คือ แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนาผลการวิจัยพบว่า

1. ผ้ายกเมืองนคร เป็นผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทอยกเพิ่มลวดลายด้วยเส้นพุ่งพิเศษทำให้เกิดลายบนบนผืนผ้า เป็นผ้ายกดอกที่มีลวดลายสีสันจัดตรงตาม เริ่มทำในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้รับความรู้วิธีการทอยกดอกของชาวมลายูเมืองไทรบุรีผสมผสานกับความรู้เดิมของท้องถิ่น

2. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านธัมมังตามความเห็นของนักท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพระดับมาก ส่วนการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการ

ท่องเที่ยวและที่พักมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ศักยภาพที่เป็นจุดเด่น คือ อัตลักษณ์ ความงาม และลวดลายของผ้ายกเมืองนคร

3. การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังต้องให้ความสำคัญ 4 ประการ คือ 1) อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ 3) การประชาสัมพันธ์ และ 4) การบริหารจัดการ

คำสำคัญ: การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ้ายกเมืองนคร

ABSTRACT

The purpose of this study were: 1) to study the history and characteristics of the Pha Yok Muang Nakhon, 2) to analyze the potential of cultural tourist attraction follow the Pha Yok Muang Nakhon, and 3) to study the management of cultural tourist attraction follow the Pha Yok Muang Nakhon. This study assesses the utility of mixed methods designs that integrate qualitative and quantitative data through a transformative process. The research area was Ban Noen Thammang at Chian Yai district in Nakhon Si Thammarat. Research tools was comprised a set of questionnaires, observation form, interview form, and group discussion were used for data collection administered with sample group of 180 people. Divided into two groups i.e. 1) The sample group by purposive sampling of this study was 30 people consists of local wisdom elites, community leaders, villager and Ban Noen Thammang art and crafts training center staffs. 2) A total of 150 people consists of Thai tourists that were chosen by using an accidental sampling method. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics i.e. percentage, mean, and standard deviation including to descriptive research. The research found that:

1) Pha Yok Muang Nakhon is a local weaving fabric of Nakhon Si Thammarat that weave the pattern with special strands thread, which cause the embossing on the fabric. It is a brocade weaving with beautifully colored patterns, starting in the late Ayutthaya period and receiving the brocade weaving from the Malay people of Kedah combined with local knowledge.

2) The potential of cultural tourist attraction follow the Pha Yok Muang Nakhon at Ban Noen Thammang art and crafts training center, finding showed that the opinion of tourists at a moderate level. Considering individuality, the findings suggest that attraction and access to tourist attractions at a high level and access to tourist attractions facilities, travel activities and residence at a moderate level. The prominent point of potential is the identity, beauty and pattern or weaving design of Pha Yok Muang Nakhon.

3) Cultural tourism management follow the Pha Yok Muang Nakhon at Ban Noen Thammang art and crafts training center should focus on 4 aspects: 1) the identity and the difference of products that serve tourists, 2) public participation, 3) public relations, and 4) management.

KEYWORDS: Tourist attraction management, Cultural Tourism, Pha Yok Muang Nakhon

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

การนำเอาสินค้าเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาหนุนเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจนเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) เป็นการนำเสนอการท่องเที่ยวในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันด้านศิลปะ วัฒนธรรม ทัศนศึกษา งานฝีมือ การปรุงอาหาร ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ตลอดจนการติดต่อกับคนในท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยทั่วไปการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละสถานที่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะรวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวในการให้ความรู้ ความเข้าใจ การให้การศึกษา การสร้างอารมณ์สุนทรีย์ การสร้างสรรค์สังคม การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ตลอดจนความรู้สึกที่เปรียบเสมือนเป็นคนในท้องถิ่นนั้น และต้องได้รับการวางแผนและการร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการท่องเที่ยวทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ตลอดจนตัวนักท่องเที่ยวเองด้วย ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายดังกล่าวควรต้องมีกลยุทธ์ หรือการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี

ฝ่ายกเมืองนครจัดเป็นผ้าพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์ มีคุณภาพดี และเป็นที่ต้องการอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏในเพลงร้องเรือที่ว่า “...ไปเมืองคอนเหอ ไปซื้อผ้าลายทองสลับ ซ้อมาทิ้งพับ สลับทองห่างห่าง หีบถุงหีบห่ม ให้สมขุนนาง สลับทองห่าง ห่าง ทุกหมู่ขุนนางนุ่ง เหอ...” จากข้อความในบทเพลงนี้ สื่อให้เห็นว่า เมืองนครศรีธรรมราชมีผ้ายกทอง ซึ่งเป็นผ้าที่มีคุณภาพดี หายาก เป็นผ้าที่ใช้สำหรับบุคคลชั้นสูง นอกจากนั้นในวรรณคดีเรื่องขุนช้าง ขุนแผนก็ยังสามารถกล่าวถึงฝ่ายกเมืองนครไว้ เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าเมืองนครศรีธรรมราชมีฝีมือทางการทอผ้ามาก และเป็นผ้ายกที่จัดได้ว่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เป็นงานฝีมือช่างชั้นสูง (สายฝน จิตนุพงศ์, 2558) ปัจจุบัน ฝ่ายกเมืองนครยังมีการผลิตและจำหน่ายหลายแห่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดขึ้นเนื่องมาจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในพื้นที่บ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2536 ทรงทราบถึงปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรในพื้นที่ ซึ่งมีฐานะยากจน การประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา ผลผลิตที่ได้รับอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทำให้หัวหน้าครอบครัวต้องออกไปหางานทำต่างถิ่นเหลือแต่แม่บ้าน เด็ก และคนชรา พระองค์จึงได้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อให้ก่อสร้างศาลาศิลปาชีพขึ้น เพื่อช่วยเหลือราษฎรให้สามารถประกอบอาชีพได้ โดยทรงส่งเสริมงานด้านศิลปาชีพให้แก่ราษฎรในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง โดยดำเนินกิจกรรมใน 3 กลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มทอผ้า กลุ่มแปรรูปกระจูด และกลุ่มปักผ้าด้วยมือ ซึ่งสมาชิกกลุ่มนี้จะนำผ้าไปทอที่บ้านเมื่อเสร็จแล้ว ก็ส่งกองศิลปาชีพเพื่อจำหน่ายต่อไป ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังนี้เองเป็นแหล่งสืบสานและอนุรักษ์การทอผ้ายกเมืองนครที่มีชื่อเสียง เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ งดงามและรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของฝ่ายกเมืองนครไว้ได้อย่างดี สถานที่แห่งนี้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยฝ่ายกเมืองนครเพื่อหนุนเสริมให้เกิดการจับจ่ายสินค้าที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนได้

การศึกษาประวัติและลักษณะของฝ่ายกเมืองนคร ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลสำคัญ และแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยฝ่ายกเมืองนครให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป อีกทั้งจะเป็นการหนุนเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก สร้างงาน สร้าง

รายได้ สร้างชีวิตของคนในชุมชนบ้านเนินธัมมังและพื้นที่ใกล้เคียงให้มีแรงพลังในการอนุรักษ์ สืบทอดการ ทอผ้า ยกเมืองนครให้คงอยู่สืบต่อไป

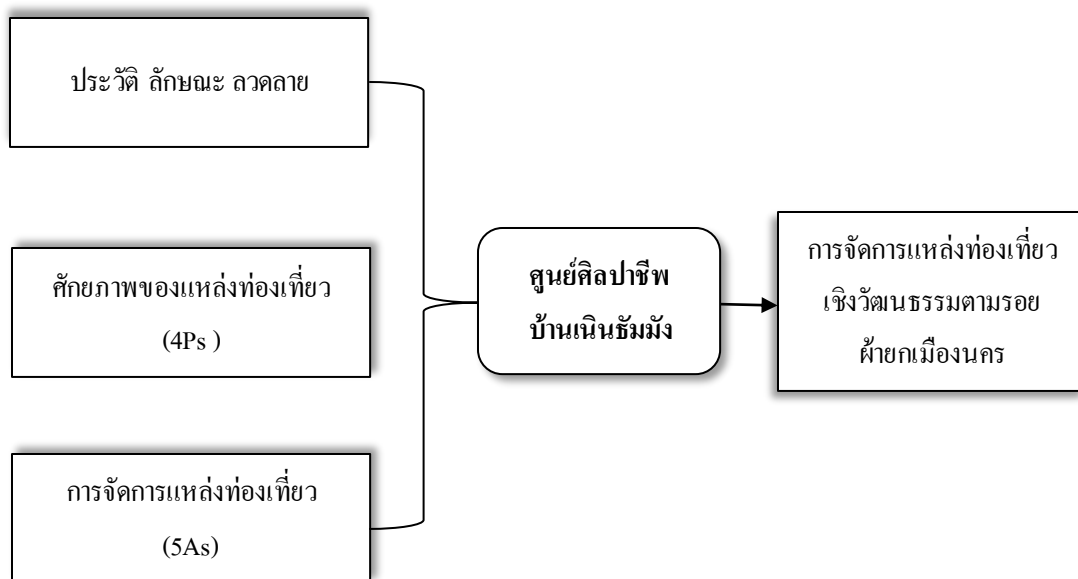
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาประวัติและลักษณะของผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

(2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

(3) เพื่อศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 แบบแผนการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อย พื้นที่วิจัย คือ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปาชีพฯ และนักท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ จำนวน 30 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง

สำหรับการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ และแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร และนักท่องเที่ยว จำนวน 150 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญ เพื่อสอบถามความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) เครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ความคิดเห็นเพิ่มเติม นำไปทดลองใช้ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค มีความเชื่อมั่น ของแบบสอบถาม (Reliability: R) = .9416 (2) เครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ มี 3 ชนิด คือ 1) แบบสังเกต 2) แบบสัมภาษณ์ และ 3) ประเด็นในการสนทนากลุ่มย่อย

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์คำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปจากแบบสังเกต และการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 5 คน ประชาชนชาวบ้าน 2 คน มัคคุเทศก์ 5 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน 3 คน ประชาชนในพื้นที่ 10 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง 5 คน รวม 30 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 ประวัติและลักษณะของผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติของผ้ายกเมืองนคร

ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ทอสืบต่อกันมาแต่โบราณ คือ ผ้ายกเมืองนคร เป็นผ้าที่ได้รับการยกย่องมาแต่โบราณว่า สวยงามแบบอย่างผ้าชั้นดี สันนิษฐานว่า มีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามาตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรตามพรลิงก์หรือตัมพะลิงค์ ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณที่มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธศตวรรษที่ 7 และมีศูนย์กลางอยู่ที่นครศรีธรรมราชในปัจจุบัน เป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า และการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม จึงมีการแลกเปลี่ยนรับเอาศิลปวัฒนธรรมจากจีน อินเดีย และอาหรับ ซึ่งชาติต่างๆ เหล่านี้ได้นำเอาวิชาการทอผ้ามาถ่ายทอดไว้ ซึ่งทำให้ชาวพื้นเมืองรู้จักการทอผ้าทั้งฝืนเรียบและผ้ายกดอก ส่วนการทอผ้ายกที่มีลวดลาย สีสันวิจิตรงดงาม คงเพิ่งจะเริ่มทำกันในสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือรัตน โกสินทร์ตอนต้น กล่าวกันว่า ชาวเมืองนครศรีธรรมราชได้แบบอย่างการทอผ้ามาจากแขกเมืองไทรบุรี โดยในปี พ.ศ. 2354 เมื่อครั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ยกกองทัพไปปราบกบฏ จากกลับได้กวาดต้อนครอบครัวพลขัย ได้นำช่างทอผ้ายกมาด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับความดั้งเดิม โดยใช้กรรมวิธีการทอที่สลับซับซ้อนด้วยความพิถีพิถัน ประกอบกับวัสดุที่นำมาทอเป็นสิ่งที่สูงค่า มีราคา จึงถือได้ว่าผ้ายกเมืองนครเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นเยี่ยม

ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนเป็นเอกลักษณ์ของการทอผ้ายกเมืองนครที่ขึ้นชื่อ ผ้ายกเมืองนคร เป็นของที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับบุคคลสำคัญ เจ้านายและข้าราชการชั้นสูง ใช้สวมใส่ เวลาเข้าเฝ้า เป็นการแสดงสถานะของบุคคลนั้นๆ

ลักษณะของผ้ายกเมืองนคร

การทอผ้ายกมีกระบวนการทอ โดยเพิ่มลวดลายผ้าให้เป็นพิเศษขึ้น มีชั้นตอนและวิธีการทอ คล้ายการทอผ้าจิดหรือผ้าจก แต่ต่างกันที่บางครั้งผ้ายกจะทอเป็นลายพิเศษ มีตะกอเขาลอยยกดอกแยก เส้นยืนต่างหาก จะยกครั้งละกี่เส้นก็ได้ ขึ้นอยู่กับการออกแบบลายทอต้องการลวดลายอย่างไร มีลายมีเชิงที่แปลออกไป การทอจึงต้องใช้ชั้นตอนและวิธีการเก็บลายด้วยไม้เรียวปลายแหลม ตามลวดลายที่กำหนดจนครบ คัดยกเส้นยืนขึ้นเป็นจังหวะ มีลวดลายเฉพาะส่วนสอดเส้นพุ่ง ไปสานขัดตามลายที่ตัดไว้ การเก็บตะกอเขาลอยยกดอกเพื่อผู้ทอจะได้สะดวกไม่ต้องคัดเก็บลายทีละเส้น เป็นความสามารถและเทคนิคเฉพาะตัวของช่างแกะดอกผูกกลาย ซึ่งการร้อยตะกอเขาลายนี้ใช้เวลานาน เพราะต้องทำด้วยมือทั้งหมด บางลายเสียเวลาหลายเดือนกว่าจะมัดเขาเสร็จ และเมื่อร้อยตะกอเสร็จแล้ว ถ้าเป็นที่กระตุกก็จะทอได้รวดเร็วแต่ถ้าเป็นที่โบราณก็จะทอได้ช้า การทอผ้ายกดอกนี้สามารถตกแต่งลวดลายให้สวยงาม และทอออกมาได้หลายสี ลักษณะผ้ายกเมืองนครมี 3 ลักษณะ แตกต่างกันในการทอและการนำไปใช้งานดังนี้

ลักษณะที่ 1 กรวยเชิงซ้อนหลายชั้น เป็นผ้าสำหรับเจ้าเมือง ขุนนางชั้นสูงและพระบรมวงศานุวงศ์ นิยมทอผ้าด้วยเส้นทอง ลักษณะกรวยเชิงจะมีความละเอียดอ่อนซ้อย ลวดลายหลายลักษณะประกอบกัน ริมผ้าจะมีลายขอบผ้าเป็นแนวยาวตลอดทั้งผืน กรวยเชิงส่วนใหญ่มีตั้งแต่ 2 ชั้นและ 3 ชั้น ลักษณะพิเศษของกรวยเชิงรูปแบบนี้คือ พื้นผ้าจะมีการทอสลักด้วยเทคนิคการมัดหมี่เป็นสีต่างๆ เช่น แดง น้ำเงิน ม่วง ส้ม น้ำตาล ลายท้องฟ้าพยับนิยมทอผ้าพื้นและยกดอก เช่น ยกดอกลายเกร็ดพิมเสน ลายดอกพิกุล เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 กรวยเชิงชั้นเดียว นิยมทอผ้าด้วยเส้นทองหรือเส้นเงิน จะพบในผ้ายกเมืองนครซึ่งเป็นผ้าสำหรับคหบดีและเจ้านายลูกหลานเจ้าเมือง ลักษณะกรวยเชิงจะสั้น ทอกันด้วยลายประจำยามกำมปู ลายประจำยามเกลียวใบเทศ ไม่มีลายขอบในส่วนกลางของลายท้องฟ้าพยับนิยมทอด้วยเส้นไหมเป็นลวดลายต่างๆ เช่น ลายดอกพิกุล ลายก้านแย่ง ลายดอกเขมร ลายลูกแก้วฝู้ง เป็นต้น

ลักษณะที่ 3 กรวยเชิงขนานกับริมผ้า ผ้ายกเมืองนครลักษณะนี้เป็นผ้าสำหรับสามัญชนทั่วไปใช้นุ่ง ลวดลายกรวยเชิงถูกตัดแปลงมาไว้ที่ริมผ้าด้านใดด้านหนึ่ง โดยผสมดัดแปลงนำลายอื่นมาเป็นลายกรวยเชิงเพื่อให้สะดวกในการทอและการเก็บลายสามารถทอได้เร็วขึ้น ผ้าลักษณะนี้มีทั้งทอด้วยไหม ทอด้วยฝ้ายหรือทอผสมฝ้ายแกมไหม ที่พบจะเป็นฝ้านุ่ง สำหรับสตรี หรือใช้เป็นฝ้านุ่งสำหรับเจ้านายในพิธีอุปสมบท

สำหรับลวดลายผ้ายกเมืองนครที่ทอกันมาแต่โบราณ มักเป็นลวดลายที่พบเห็นได้อยู่รอบตัวของช่างทอผ้า ลวดลายเหล่านี้ถูกถ่ายทอดต่อกันมา ด้วยวิธีการจดจำหรือทอลอกเลียนแบบอย่างไว้ นับเป็นภูมิปัญญาและฝีมือของช่างทออย่างแท้จริง ลวดลายผ้ายกเมืองนครแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

(1) กลุ่มลายพันธุ์ไม้ เป็นลวดลายจากดอกไม้และต้นไม้ ได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายดอกพิกุลแก้ว ลายดอกพิกุลเดือน ลายดอกพิกุลล้อม ลายดอกพิกุลก้านแยก ลายดอกพิกุลสลักลายลูกแก้ว ลายดอกมะลิร่วง ลายดอกมะลิ ตูมก้านแย่ง ลายดอกเขมร ลายดอกไม้ ลายใบไม้ ลายตายนัด ลายหัวพลู เม็ดพริกไทย ลายเครือเถา

(2) กลุ่มลายสัตว์ ได้แก่ ลายม้า ลายหางกระรอก ลายหิ้งห้อยขมสวน ลายแมงมุมก้านแย่ง

(3) กลุ่มลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายเกล็ดพิมเสนทรงสี่เหลี่ยม ลายเกล็ดพิมเสนรูปเพชรเจียรไน ลายก้านแย่ง ลายราชวัตร ลายเกี้ยว ลายคาสมุก ลายตาราง ลายลูกโซ่ ลายลูกแก้ว ลายลูกแก้วฝูง

(4) กลุ่มลายเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ลายไทยประยุกต์ ลายไทยประยุกต์ผสม ลายพิมพ์ทอง และลายอื่นๆ อีกที่ไม่ทราบชื่อลาย

สำหรับลายฟ้ายกเมืองนครที่เป็นที่นิยมมาก และถือว่าเป็นลวดลายที่สวยงาม ได้แก่ ลายเกล็ดพิมเสน เป็นลาย โบราณที่มีความสวยงามมาก ทอเป็นลายอยู่บริเวณท้องผ้า ลักษณะลวดลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก และลวดลายรูปเพชรเจียรไน ฟ้ายกเมืองนครลายเกล็ดพิมเสนที่พบมีทั้ง ฟ้ายกทองและฟ้ายกไหม ส่วนลายราชวัตร เป็นชื่อลายผ้าที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ นิวัติเมืองสงขลาเมื่อปี 2475 เป็นผ้า "ลายขกดอกก้านแย่ง" หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ลายหลังนกเขา" เนื่องจากว่ามีลายคล้ายลายขนบนหลังนกเขา

สำหรับฟ้ายกเมืองนครนั้น ฟ้ายกเมืองนครถือเป็นผ้าสำหรับเจ้าเมือง ชุนนางชั้นสูงและพระบรมวงศานุวงศ์ ในสมัยก่อนเป็นของที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับบุคคลสำคัญ เจ้านายและข้าราชการชั้นสูง ใช้สวมใส่เวลาเข้าเฝ้าเป็นการแสดงสถานะของบุคคล ต่อมามีการดัดแปลงเป็นผ้าสำหรับคหบดี เจ้านายลูกหลานเจ้าเมือง และสามัญชนทั่วไปใช้สำหรับงานพิธีสำคัญ

5.2 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยฟ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จำนวน 150 คน ต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยฟ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามกรอบ 5As ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยฟ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช (n=150)

ข้อที่	ข้อความถาม	μ	σ	แปลผล
1	สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)	3.89	0.77	มาก
2	การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)	3.66	0.73	มาก
3	สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)	3.47	0.69	ปานกลาง
4	ที่พัก (Accommodation)	3.38	0.67	ปานกลาง
5	กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity)	3.38	0.67	ปานกลาง
รวม		3.55	0.71	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยฟ้ายกเมืองนครศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าด้านสิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีคะแนนอยู่ในระดับมาก ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยว มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง

นอกจากนั้น ผลจากการให้ข้อมูลเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยว การสังเกตของคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อย ยังได้แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเสริมที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวเพิ่มเติม นอกจากผลิตภัณฑ์ผ้ายกเมืองนคร การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นในชุมชน เช่น วัด สวนสาธารณะ สวนผลไม้ สวนเกษตร เป็นต้น เพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง สามารถเดินทางเข้าถึงได้หลายเส้นทาง แต่ยังคงป้ายบอกทาง หรือป้ายแสดงแผนที่หรือจุดหมายแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ในระยะไกลในขณะขับรถ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่น หรือนักท่องเที่ยวผ่านทางสามารถแวะมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง สิ่งให้นักท่องเที่ยวต้องการได้รับ คือ ความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ควรมีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานขึ้น ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ เพื่อให้บริการประชาชนและนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

4. ที่พัก (Accommodation) การเดินทางท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการ คือ ที่พักแรมเนื่องจากการเดินทางไปท่องเที่ยวที่บางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการจัดบริการที่พักแรมภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย หรือควรสร้างที่นั่งพัก ศาลาสำหรับนั่งพักผ่อน ทำกิจกรรมหรือรับประทานอาหารเพิ่มเติม

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ควรจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ฝึกหัดการทอผ้า หรือปักกระเป๋าก่อน หรือปักผ้าชิ้น มีการสาธิตอธิบาย หรือจัดฝึกอบรม เป็นต้น

5.3 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว การสังเกตจากคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยกับประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ข้อมูลและแนวทางสำคัญโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1. อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรม ประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน ประสานให้มาอยู่แนวเดียวกันกับเส้นทางการท่องเที่ยว เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขาย หรือจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวหลากหลาย ก็จะสามารถจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ การนำผ้ายกเมืองนครมาเชื่อมประสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ควรมีการจัดการให้เหมาะสม โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ ปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคนภายในและคนภายนอก หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในชุมชนทุกคนที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนครดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืน จนสามารถสร้างงาน สร้างรายได้และสร้างชีวิตจากวัฒนธรรมผ้าทอที่เป็นสายใยของชุมชนบ้านเนินธัมมังได้

3. การประชาสัมพันธ์ สังคมสมัยใหม่เชื่อมต่อสื่อสารกันผ่าน โลกออนไลน์เป็นส่วนมาก การเข้าถึงทราบข่าว การแชร์ผ่านโลกโซเชียลทำได้ง่าย ดังนั้น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ สื่อดิจิทัลต้องมีผู้จัดการดูแลอย่างเป็นระบบ การแบ่งหน้าที่ให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ช่วยจัดการในส่วนนี้จะเพิ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชน ได้มาก

4. การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น เพราะการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวต้องการเสพความแท้ ความดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวนั้นจึงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง และจะไม่สามารถสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

สรุปแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มี 4 ประการ คือ 1) อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ 3) การประชาสัมพันธ์ และ 4) การบริหารจัดการ

6. อภิปรายผล

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งใหม่ ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก แต่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน คือ ผ้ายกเมืองนคร การพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ สอดคล้องกับรัฐันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และภาคภูมิ ภักวิภาส (2555) ที่ค้นพบว่าแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ ควรมุ่งเน้น 1) การบริหารจัดการระบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพ ในมิติต่างๆ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชน 2) ต้องให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อผลในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 3) การกำหนดกติกาและการจัดการร่วมกันในด้านการจัดการสิ่งปฏิญณ์เพื่อดำรงไว้ของวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน 4) การจัดการด้านการตลาด ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลต่างๆ และสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเพิ่มเติม สอดคล้องกับงานวิจัยของนพพล เจริญสุข (2557) ที่พูดถึงพลวัตของผ้าทอภาคใต้ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงในการใช้เครื่องมือที่ช่วยให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนไปสู่การผลิตเพื่อขาย เปลี่ยนจากฝ่านุ่งไปผลิตในรูปแบบอื่นๆ เช่น กระเป๋า ยาม เสื้อสูท เป็นต้น โดยประยุกต์ปรับปรุงภูมิปัญญาทอผ้าดั้งเดิมไปสู่ภูมิปัญญาวิวัฒน์เพื่อเป็นจุดขายที่สำคัญในธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการ เช่น การผลิตเครื่องประดับตกแต่งในงาน

สถาปัตยกรรมต่างๆ และเผยแพร่ผ่านพิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้ายกเมืองนครของศูนย์ศิลปาชีพ บ้านเนินธัมมังได้ สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังต้องให้ความสำคัญ 4 ประการ คือ 1) อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวพระราชรัฐ 3) การประชาสัมพันธ์ และ 4) การบริหารจัดการ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(1) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีจุดเด่นที่เรื่องราวและความเป็นมาของตัววัฒนธรรมนั้นๆ เป็นหลัก การสร้างเรื่องราว บอกกล่าวถึงที่มา ความสำคัญของผ้ายกเมืองนคร จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการสร้างความดึงดูดใจ และเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนเองได้

(2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยผ้ายกเมืองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังยังขาดการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อให้ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวได้ทราบ ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันในวงแคบ ดังนั้น ควรพัฒนาสื่อดิจิทัลเพื่อการประชาสัมพันธ์ เช่น เว็บไซต์ แฟนเพจ แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ตามถนน เป็นต้น

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการ彰ารอัตลักษณ์ผ้ายกเมืองนครสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

(2) ควรทำวิจัยเพื่อขยายประเด็นในเรื่องผ้าทอในวิถีชีวิตคนภาคใต้ ความงาม คุณค่า และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ

8. เอกสารอ้างอิง

กรมหม่อมใหม่. ผ้ายกเมืองนคร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (ออนไลน์).

http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_15.php (16 ตุลาคม 2560).

นพพล เจริญสุข. (2557). ผ้าทอภาคใต้: ความหมายและพลวัตของผ้าทอในมิติของเจ้าของวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 9(1), 147-165.

รัฐนันท์ พงษ์วิริทธิ์ธร และภาควิชา ภัควิภาส. (2555). แนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าเพื่อความยั่งยืน.

วารสารการวิจัยและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร. 6(1), 42-60.

วาลิกา แสนคำ. (2545). การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวงอำเภอเวียงแหงจังหวัดเชียงใหม่.

การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สายฝน จิตนุพงษ์. (2558). “ผ้ายกกับวิถีชีวิตคนใต้” สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

14 (2), 157-171.

McCarthy, E.J., Perreault, W.D., Jr. (1996). Basic marketing: A global managerial approach (12th ed). Chicago: Irwin.